

И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) илимий даражасын изденип алуу боюнча Д 13.20.618 диссертациялык кеңештин расмий оппоненти педагогика илимдеринин кандидаты, профессор К.Ч.Джанузаковдун **13.00.04. – дене маданиятынын, спорттук машыгуунун, ден соолукту чыңдоонун жана адаптивдик дене тарбиянын теориясы жана методикасы** боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн берилген **Жакипов Адилбек Жолдошевичтин “Кыргыз элдик кыймылдуу оюндарын дене тарбия сабактарында колдонуунун жолдорун жана шарттарын аныктоо”** деген темадагы диссертациясына

РАСМИЙ ПИКИРИ

1. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу.

Жакипов Адилбек Жолдошевич тарабынан даярдалып сунушталган **“Кыргыз элдик кыймылдуу оюндарын дене тарбия сабактарында колдонуунун жолдорун жана шарттарын аныктоо”** деген темадагы кандидаттык диссертациясы дене тарбия жана спорт илиминин теориясы менен практикасынын учурдагы эң маанилүү, актуалдуу жана көйгөйлүү суроолорунан болгон, дене тарбия сабактарынын сапаттуулугун жана пайдалуулугун кыргыз элинин салттуу кыймылдуу оюндарын колдонуу менен жогорулатуу, жаш муундардын ден соолугун чыңдоонун жаңы жолдорун табуу, мектеп окуучуларынын дене-бой өнүгүү даярдыктарын баалочу мамлекеттик нормативдик талаптарды аткарууга даярдоонун маселелерин иштеп чыгууга жана чечүүгө арналган.

Тилекке каршы, азыркы учурда, ар кандай объективдүү жана субъективдүү себептерден дене тарбия сабактарынын эффективдүүлүгү жана кызыктуулугу кескин төмөндөп кеткени байкалууда. Дене тарбия сабактарында колдонулуучу гимнастикалык инвентарлардын жоктугунан, окуучулардын ден соолуктарын чыңдоого өбөлгө түзүүчү шаймандардын жана атайын буюмдардын жетишсиздигинен, жаңы методикалардын иштелип чыгарылбагандыгынан мектептердеги дене тарбия сабактарынын жана дене маданияты иш-чараларынын шыктандыруучу касиеттери да мурункудай болбой калды. Мына ушундай учурда, мектептердин дене тарбия сабактарында жана окуучулардын сабактардан кийинки мезгилдеринде элибиздин миңдеген жылдардан бери бапестеп өстүрүп келе жаткан, бирок социализмди куруу мезгилинде көлөкөдө калган салттуу оюндарын дене тарбия сабактарында колдонуунун жаңы жолдорун жана шарттарын иштеп

чыгуу, дене маданиятынын теориясы менен методикасынын актуалдуу маселелерине болоору шек санатпайт.

Диссертант, этнопедагогика илимине, дене тарбиянын теориясына, методикасына жана салттуу оюндардын баалуулуктарына байланыштуу документалдык материалдарды, илимий макалаларды, диссертацияларды, илимий-методикалык адабияттарды терең жана ар тараптан кеңири талдап чыгып, мектептердеги дене тарбия сабактарын уюштурууда орун алып келе жаткан карама-каршылыктарды эске алуу менен, өзүнүн диссертациялык изилдөөсүнүн илимий актуалдуулугун туура аныктай алган.

2. Диссертациянын илимий жоболорунун, жыйынтыктарынын жана сунуштарынын негизделиш даражасы.

Диссертациялык изилдөө иштеринин жыйынтыгында жаңы илимий жоболор, натыйжалар жана сунуштар алынган. Алынган натыйжалар жалпы билим берүүчү орто мектептерде билим алып жаткан 11-12 жаштагы окуучулардын дене тарбия сабактарын кыргыз элинин кыймылдуу оюндарын колдонуу менен уюштуруп өткөрүү, оюндарды багыттуу системалаштыруу, алардын методикалык өзгөчөлүктөрүн, мазмундарын аныктоого байланыштуу маселелерди талдоо, окуучулардын дене бой өнүгүүсүн арттыруу жана жогорулатуу процессин илимий-методикалык жактан өркүндөтүү, ошону менен бирге эле окуучуларды мамлекеттик “Ден соолук” дене тарбиялык комплексинин нормативдик талаптарын жетиштүү деңгээлде аткарууга сапаттуу даярдоого багытталган төмөндөгүдөй натыйжалар алынган:

1 - натыйжа. Өлкөдө алгачкы ирээт кыргыз элинин кыймылдуу оюндары боюнча методикалык адабияттар жана элдик тажрыйбалар талданып, аларды дене тарбия сабактарында колдонуунун жолдору этнопедагогикалык негизде изилденип, алардын теориялык, практикалык негиздери ачыкталган.

2 – натыйжа. 11-12 жаштагы окуучулардын дене тарбия сабактарында колдонулуучу кыргыз элдик кыймылдуу оюндары багыттуу жана мазмундуу системалаштырылып, алардын окуучулардын дене боюнун өсүүсүнө тийгизген таасирлери далилдүү такталган жана аларды колдонуунун жолдору жана шарттары аныкталган.

3 – натыйжа. Кыргыз элдик кыймылдуу оюндарын дене тарбия сабактарында кеңири колдонулушу, окуучулардын “Ден соолук” мамлекеттик дене тарбиялык комплексинин нормаларын, талаптарын аткарууга даярдоого тийгизген оң таасирлери педагогикалык эксперимент аркылуу аныкталып, колдонуу жолдорунун практикалык сунуштары иштелип чыккан.

Жогоруда алынган натыйжалардын негизинде диссертант тарабынан коргоого төмөндөгүдөй илимий жоболор белгиленген:

1. Кыргыз элдик кыймылдуу оюндары боюнча талданган атайын педагогикалык адабияттар, аларды дене тарбия сабагында колдонуунун теориялык, практикалык негиздерин ачыктоо бул проблеманын актуалдуулугун көрсөтү – деп белгиленген. **Биздин оюбузча, бул жобону аныктоодо жана белгилөөдө редакциялык жана мазмундук мүчүлүштүктөргө жол берилип калган, ошондуктан бул жобонун илимий маанүүлүлүгү так болбой калган. Бул жободо: ... элдик кыймылдуу оюндарды сабактарда колдонуунун кандай теориялык жана практикалык негиздери ачыкталгандыгы так көрсөтүлүшү керек эле.**

2. 11-12 жаштагы окуучулардын дене тарбия сабактарында элдик кыймылдуу оюндарды атайын каражат катары колдонуу, аларды бирдиктүү системага салуу, сабактарда аларды колдонуунун жаңы жолдорун жана шарттарын пайдалануу, окуучулардын дене бой даярдыктарынын жогорулашына жана сабактын мотордук жыштыгын көтөрүүгө оң таасирин тийгизет.

3. Кыргыз элдик кыймылдуу оюндары окуучулардын “Ден соолук” комплексинин нормаларын, талаптарын ийгиликтүү аткарууга объективдүү өбөлгө түзөт. **Бул жобону аныктоодо да, биздин оюбузча, мазмундук жана редакциялык мүчүлүштүктөргө жол берилип калган. Жобо редакциялык тактоону талап кылат.**

3. Диссертациянын жыйынтыктарынын практикалык маанүүлүлүгү.

Диссертациялык изилдөөлөрдөн алынган натыйжалардын практикалык мааниси жогору, анткени 11-12 жаштардагы окуучулардын дене тарбия сабактарында атайын системалаштырылган кыргыз элинин кыймылдуу оюндарын мазмундуу жана багыттуу колдонуу, аларды сабактардын милдеттерине жараша пайдалануу, педагогикалык процесстин мазмунун олуттуу деңгээлде байытууга мүмкүндүк берип, сабактардын жалпы жана мотордук жыштыгын жогорулатаары методикалык жана практикалык жол менен далилденген. Дагы белгилей кетүүчү жагдай – бул алынган натыйжалардын методикалык принциптерин, жолдорун жана шарттарын жалпы орто билим берүүчү мектептеринде да колдонууга сунушталышы.

Диссертациялык иштеги белгиленген жана алынган натыйжалардын илимий маанилүүлүгүн жана методикалык баалуулугун дагы жогору деп бааласа болот, анткени эксперименталдык жол менен такталган натыйжалар мектептердеги дене тарбия сабактарында, өзгөчө 11-12 жаштагы окуучулардын дене тарбия сабактарында, кыргыз элинин салттуу кыймылдуу оюндарынын түрлөрүн активдүү жана багыттуу колдонуу, дене тарбия

сабагынын практикалык жана методикалык сапаттуулугун, педагогикалык таасирдүүлүгүнүн жогору болушун камсыздоосу жана окуучулардын дене бой даярдыгынын жакшы деңгээлге көтөрүлүшү, жогорулашы математика-статистикалык параметрлердин көрсөткүчтөрү менен ишенимдүү далилденген.

Биздин оюбузча, диссертант изилдөөнүн максатына жетүү жана милдеттерин жетиштүү деңгээлде аткаруу үчүн дене тарбиянын теориясы жана методикасын камтыган чет элдик жана өлкөбүздүн окумуштууларынын илимий эмгектерин, илимий - методикалык адабияттарын толук кандуу талдоого жетишип, дене тарбия сабагында кыргыз элинин оюндарын колдонуунун теориялык жана практикалык негиздерин ачыктай алган. Орто мектептердин дене тарбия мугалимдеринин жана өзүнүн көп жылдык тажрыйбаларын дагы изилдөө иштеринде активдүү колдонууга жетишкен. Заманбап педагогикалык изилдөө методдорун кеңири колдонуунун натыйжасында илимий баалуулугу жогору натыйжаларды жана жоболорду алып, дене тарбия жана спорт илиминин методикалык негиздерин жана практикалык тажрыйбаларын байытууга, жаңы жолдор, шарттар жана жаңылыктар менен толуктоого салымын кошуу үчүн көргөн аракеттери натыйжалуу болгон - деп белгилесек болот.

4. Диссертациянын жыйынтыктарын жана натыйжаларын пайдалануу боюнча конкреттүү сунуштар.

Диссертациялык иштин жыйынтыктары жана натыйжалары диссертант тарабынан илимий макалалар, методикалык куралдар жана сунуштар катары даярдалып, Кыргыз Республикасынын жана Казак Республикасынын илимий журналдарында, илимий-практикалык конференциялардын материалдарында жарыяланган.

Эксперименталдык изилдөөлөрдүн негизинде такталып даярдалган методикалык сунуштардын практикалык баалуулуктары жогорку мааниге ээ. Айрыкча орто мектептин 11-12 жаштагы окуучуларынын дене тарбия сабактарын уюштуруп өткөрүүдө кыргыз элинин салттуу кыймылдуу оюндарын колдонуунун көлөмү сабактардын 20-25 % кем болбоосунун сунушталышы. Ошондой эле дене тарбия сабактарынын мамлекеттик программасынын негизин түзгөн окуучулардын дене бой сапаттарын – ылдамдыгын, күчүн, чыдамкайлыгын, ийилчээктигин жана ийкемдүүлүгүн өркүндөтүүгө багытталып тандалган жана системалаштырылып түзүлгөн, эксперименталдык жол менен талданып алынган элдик оюндардын сабактардын үч бирдей бөлүктөрүндө тең басымдуу колдонуу жолдорунун жана шарттарынын иштелип чыгышы, алардын пайдалуулугу.

Диссертациялык изилдөөнүн негизинде мектептин мугалимдерине жана 11-12 жаштагы окуучуларына багытталып иштелип чыккан методикалык жана практикалык сунуштардын дагы педагогикалык маанүүлүлүгү диссертациялык иштин илимий баалуулугун жогорулатат.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна туура келиши

Издөнүүчү А.Ж. Жакиповдун илимий диссертациясынын авторефератынын негизги жоболору, бөлүкчөлөрүнүн мазмуну, келтирилген илимий шилтемелери жана ой-пикирлери диссертациянын кол жазмасынын мазмунуна толук дал келет. Авторефератта диссертациянын кыргыз, орус жана англис тилдериндеги резюмелери бирдей мазмунда жазылган. Авторефераттын мазмуну, келтирилген илимий жоболорунун жана илимий жыйынтыктарынын берилиши авторефератка коюлуучу талаптарга толук жооп бере ала турган деңгээлде түзүлгөн.

5. Диссертациянын мазмунунда жана авторефератта орун алган мүчүлүштүктөр.

Диссертациялык иш негизинен, көздөгөн максатына ийгиликтүү жетүүгө, алынган милдеттерин так жана талаптуу деңгээлде аткарууга жана чечүүгө багытталып, керектүү изилдөө методдорун туура колдонуу менен даярдалып, илимий натыйжаларын аныктоо менен жыйынтыкталган.

Диссертациянын кол жазмасынын мазмунунда жана авторефератында айрым төмөндөгүдөй кемчиликтерге жана мүчүлүштүктөргө жол берилип калган:

1. Диссертациянын текстинде көптөгөн сүйлөмдөр, жоболор илимий тилде жеткиликтүү жана түшүнүктүү түзүлбөстөн бир канча чаташкан ойлорду камтыган татаал сүйлөмдөр менен жазылып калган (22б, ак.абз; 24б. 3 абз.; 25б,3-4абз.; 38б.,акыркы абз.; 39б.,5абз.;), кээ бир таблицаларды жайгаштыруу эрежелерди бузуу менен түзүлгөн, ошондой эле кол жазмада айрым орфографиялык жана стилистикалык кемчиликтерге да жол берилип калган;
2. Диссертациянын текстинде “КР билим берүү жөнүндөгү”, “Дене тарбия жана спорт жөнүндөгү”, “Кыргыз улуттук спортунун түрлөрү жана элдик оюндары жөнүндөгү” мыйзамдарга жана КӨ республикалык “Ден Соолук” дене тарбиялык комплекси жөнүндөгү токтомуна шилтемелер келтирилген, бирок бул документтер колдонулган адабияттар тизмесине киргизилбей калган;
3. Диссертациялык изилдөөлөрдө колдонулган изилдөө методдору дагы так болбой калган. Алсак, “Хронометраж”, “Көзөмөлдүк тестирлөө” “Физиометрия” изилдөө методдорунун жыйынтыктары кол жазмада бар, ал эми 2-гл. Изилдөө методдорунун тизмесинде орун албай калган;
4. Диссертациянын биринчи главасында 11-12 жаш курактагы окуучулардын организмнин анатомиялык, морфологиялык, физиологиялык, сенситивдик өзгөчөлүктөрүнө көңүл бурулган болсо, диссертациянын илимий баалуулугу мындан да жогору болот болчу;

5. Изилдөөнүн 2-чи милдети 11-12 жаштагы окуучуларга байланыштуу болуп, диссертациянын материалдарынын айрым учурларында 5-7 класстын окуучуларына жана 11-13 жаштагы окуучуларга багытталып корутундалып калган (102б; 103б; 108б; 110б; 119б);
6. Диссертациянын айрым корутундуларынын жыйынтыктарынын илимий мазмуну алынган изилдөө милдеттерине так жооп бербей, редакциялык жактан оңдоп түздөөлөрдү талап кылат.

Жогоруда белгиленген ой-пикирлердин негизинде жана диссертациялык изилдөөнүн алдына коюлган милдеттердин толук аткарылышын, кыргыз элинин кыймылдуу оюндарын мектептерде окуган 11-12 жаштагы окуучулардын дене тарбия сабактарында колдонуунун жолдорунун жана шарттарынын иштелип чыгышын, аныкталышын жана дене тарбиянын теориясы менен практикасын байытууга кошкон салымдарын, сунуштарын эске алуу менен изденүүчү Жакипов Адылбек Жолдошевич тарабынан даярдалган **“Кыргыз элдик кыймылдуу оюндарын дене тарбия сабактарында колдонуунун жолдорун жана шарттарын аныктоо”** деген темадагы диссертациялык ишин илимий жактан ийгиликтүү жыйынтыкталган, илимий баалуулугу жогору, дене тарбиянын теориясы, методикасы жана практикасына кошумча жаңы жаңылыктарды кийирген илимий эмгек деп эсептесе болот.

Диссертациянын мазмуну жана даярдалышы **Кыргыз Республикасынын “Окумуштуулук даражаларды берүүнүн тартиби жөнүндөгү жобонун” 10 п. талаптарына жооп берет**, ал эми изденүүчү Жакипов Адылбек Жолдошевичти **13.00.04 – дене маданиятынын, спорттук машыгуунун, ден соолукту чыңдоонун жана адаптивдик дене тарбиянын теориясы жана методикасы** адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты деген илимий даражаны ыйгарууга татыктуу десек болот.

Расмий оппонент, КТ “Манас”
Университетинин профессору,
пед. илимдеринин кандидаты

К.Ч. Джанузаков

К.Ч. Джанузаковдун пикирин жана колун **“тастыктайм”**

КТ “Манас” университетинин
кадрлар башкармалыгынын
башчысы

Вехби Башкапан

“..”02..... 2021-ж.